

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор
Національної академії
внутрішніх справ
доктор юридичних наук,
професор

Руслан СЕРБИН

13 . 09 . 2025 р.

ВИСНОВОК

Національної академії внутрішніх справ про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Яковчука Івана Володимировича на тему «Розслідування зловживання впливом» поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 26 жовтня 2021 р., протокол № 20

ВИТЯГ

з протоколу розширеного засідання кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ від 10 квітня 2025 року

Присутні:

кафедра криміналістики та судової медицини: т.в.о. завідувача кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Антошук А.О. (голова засідання, рецензент); професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Черноус Ю.М.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Мирівська А.В.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Комаринська Ю.Б.; доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Патик Л.Л.; старший викладач кафедри, доктор філософії в галузі «Право» Басюк Л.О.; аспірант денної форми навчання Яковчук І.В.;

кафедра криміналістики ННПП: професор кафедри, кандидат юридичних наук, професор Пясковський В.В. (науковий керівник); доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Курилін І.Р.; доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Семенов В.В.; викладач кафедри Танчик К.А.;

кафедра кримінального процесу: т.в.о. завідувача кафедри, доктор юридичних наук, професор Таран О.В. (рецензент); професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Хабло О.Ю.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Никоненко М.Я.;

кафедра криміналістичного забезпечення та судових експертиз ННЕКІ: завідувач кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Атаманчук В.М.;

професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Воробей О.В.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Свобода Є.Ю.;

науково-дослідна лабораторія з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології ННЕКІ: т.в.о. завідувача лабораторії, кандидат юридичних наук Єфіменко І.М.; провідний науковий співробітник, доктор юридичних наук, професор Юсупов В.В.;

Були присутні 3 доктори наук та 15 кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта денної форми навчання кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ Яковчука Івана Володимировича на тему «Розслідування зловживання впливом», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», щодо її рекомендації для попереднього розгляду та захисту у спеціалізованій вченій раді Національної академії внутрішніх справ.

Слухали:

Здобувача Яковчука Івана Володимировича, який доповів про результати дисертаційного дослідження. У доповіді було обгрунтовано насамперед актуальність обраної теми дисертаційної роботи, визначено мету, завдання, предмет, об'єкт та методи дослідження, здобувачем доведено до присутніх структуру роботи та основні її положення, сформульовано та обгрунтовано новизну, теоретичне та практичне значення.

Захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, забезпечення відновлення порушених прав, відшкодування заподіяної шкоди, задекларовано Стратегією національної безпеки України та ставить державним органам та їх посадовим особам завдання щодо необхідності гарантування доступу до правосуддя, удосконалення процесу досудового розслідування кримінальних правопорушень, проведення судового розгляду кримінальних проваджень та виконання судових рішень щодо призначених покарань. Згідно зі статтею 19 Конституції України, посадові особи повинні діяти виключно на законних підставах, у межах наданих повноважень та у спосіб, визначений законом.

Впровадження цього положення суттєво впливає на ефективність діяльності державного апарату, функціонування підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, справедливе вирішення соціальних проблем, забезпечення реалізації прав і свобод людини, а також на захист законних інтересів юридичних осіб. На розв'язання цих питань мають бути спрямовані зусилля всіх посадових осіб органів влади.

Незважаючи на глобальні виклики в безпековому секторі, що виникли після повномасштабного вторгнення росії, корупція була, є і, очевидно, буде (принаймні в найближчому майбутньому) однією з трудомістких проблем в Україні. Із числа типових проблем, що виникають під час досудового розслідування зловживання впливом, необхідно передусім виокремити:

складність виявлення факту зловживання впливом; встановлення дійсного вигодоодержувача коштів; плутанина в кваліфікації під час розмежування відповідного кримінального правопорушення від інших, суміжних видів правопорушень.

Своє чергою, результати аналізу слідчої та судової практики свідчать, що у процесі розслідування таких кримінальних правопорушень слідчі (детективи) припускаються тактичних і процесуальних помилок, зокрема, неправильно застосовують норми закону, допускають порушення під час проведення слідчих (розшукових) дій, нехтують спеціальними знаннями, що негативно позначається на ході та результатах розслідування і відповідно судового розгляду. На противагу цьому, особи, які вчиняють такі кримінальні правопорушення добре орієнтуються в законодавстві, мають ґрунтовні знання у сфері правозастосовної діяльності. Ці та інші обставини дають можливість тривалий час приховувати корупційну діяльність та, у випадках її виявлення, протидіяти розслідуванню. Водночас встановлення усіх співучасників кримінального правопорушення, забезпечення невідворотності притягнення їх до відповідальності, вжиття стороною обвинувачення заходів із метою забезпечення відшкодування завданих зловживанням впливом збитків, конфіскації доходів, здобутих незаконним шляхом тощо, сприятиме ліквідації корупційних схем та оздоровленню української економіки в умовах воєнного стану, покращить імідж України на міжнародній арені.

Об'єкт дослідження – правовідносини, що виникають і розвиваються під час досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності пов'язаної з наданням публічних послуг.

Предмет дослідження – розслідування зловживання впливом.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексним дослідженням теоретичних і практичних засад розслідування зловживання впливом в контексті чинного кримінального процесуального законодавства й актуальної слідчо-судової практики, зокрема, в умовах воєнного стану. В роботі обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, зокрема:

вперше:

- розроблено наукові основи розслідування зловживання впливом, які ґрунтуються на опрацюванні положень криміналістики, кримінального процесу, оперативно-розшукової діяльності, кримінального права, а також антикорупційного законодавства й правозастосовної практики правоохоронних інституцій та об'єднані в науковий продукт і практичний інструментарій, що містить побудову описової моделі й розроблених на її основі рекомендацій з досудового розслідування, предмет якої визначається криміналістичною характеристикою, зміст охоплює пошуково-пізнавальні процеси, що впливають із тактичних завдань, а напрям і послідовність процесуальних дій обумовлені слідчою ситуацією початкового етапу розслідування;

- обґрунтовано важливість встановлення зв'язків між основними елементами криміналістичної характеристики зловживання впливом (предмет протиправного посягання; спосіб учинення кримінального правопорушення;

типова «слідова» картина; характеристика особи правопорушника), на основі чого виокремлена специфіка розслідування таких кримінальних правопорушень;

удосконалено:

- зміст криміналістичної характеристики зловживання впливом як сукупності відомостей, розроблених наукою і практикою, що відрізняє це злочинне діяння від інших видів кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, й визначає програму процесуальних дій, спрямованих на всебічне, повне і неупереджене дослідження обставин вчинення таких кримінально-караних діянь, надання їм належної правової оцінки, а також сприяє всебічній, повній, об'єктивній оцінці слідчої ситуації, що склалася, й визначає перспективно-прогностичний напрям ходу досудового розслідування;

- теоретичні положення щодо розуміння слідової картини, яка представлена матеріальними (гроші, ватні тампони зі змивами спеціальної хімічної речовини, мобільні телефони, сім-картки, карти пам'яті, платіжні квитанції, чеки, печатки; штампи) та ідеальними (показання учасників кримінального провадження) слідами;

набуло подальшого розвитку:

- характеристика способів вчинення зловживання впливом: з ретельною підготовкою або без такої; з учиненням інших кримінальних правопорушень (підкуп службової особи, фальсифікація доказів, незаконне затримання тощо), або без цього; шляхом одержання грошей та інших матеріальних цінностей, оцінюваних у вартісному вигляді, або ж лише шляхом прийняття пропозиції чи обіцянки на їх отримання; частково з використанням власних службових повноважень, або ж опосередкованого сприяння внаслідок свого службового становища; за допомогою посередників чи без них; з вимаганням та без нього; шляхом одержання коштів із використанням безготівкових платіжних систем, зокрема, з використанням віртуального банкінгу;

- тактичні прийоми обшуку, що є способом отримання доказів або перевірки вже отриманих доказів у кримінальних провадженнях про зловживання впливом, з метою виявлення та вилучення, зокрема, документів, що відображають законодавчі, розпорядчі положення, які регламентують діяльність організацій державної та недержавної форм власності: посадові інструкції, накази про призначення на посаду; установчі документи; документи органів державного контролю, на які покладено обов'язок щодо забезпечення законності діяльності контролюючих організацій; грошові кошти та інше майно, здобуте злочинним шляхом; інші предмети й документи, що мають значення для кримінального провадження;

Дякую за увагу!

Після закінчення доповіді здобувачу присутніми були поставлені наступні питання:

Хабло О.Ю.: Які обставини, що підлягають встановленню та відповідно доказуванню в кримінальних провадженнях про зловживання впливом?

Відповідь: Дякую за запитання. Типовий перелік обставин, що підлягають встановленню та відповідно доказуванню в кримінальних провадженнях про зловживання впливом: 1) подія кримінального правопорушення (в тому числі, час вчинення кримінально-протиправних дій, спосіб їх учинення, характер, умови та особливості роботи підприємства, установи або організації, де вчинено кримінальне правопорушення); 2) особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, форма її вини, мотив, мета, а також належність до суб'єкта кримінального правопорушення; 3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат (в тому числі, розмір отриманих коштів службовою особою як неправомірна вигода); 4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; 5) обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом: або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення; 6) обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру.

Мировська А.В.: Які основні фактори, що можуть вплинути на формування і розвиток слідчої ситуації?

Відповідь: Дякую за запитання. До основних факторів, що можуть вплинути на формування і розвиток слідчої ситуації під час досудового розслідування зловживання впливом віднесено такі: а) обставини кримінального правопорушення, що встановлені на даний період часу (зібрану, а також відсутню, але необхідну інформацію про обставини кримінального правопорушення); б) чинники, що ускладнюють, перешкоджають, а також сприяють збору необхідної інформації і вирішенню інших завдань розслідування; в) протидія встановленню істини з боку учасників злочинного групування; г) наслідки помилкових дій слідчого, оперативного працівника, експерта (зокрема, наслідки розголошення даних досудового розслідування); ґ) компоненти психологічного характеру (психологічний стан осіб, які потрапили в орбіту кримінального судочинства, а також морально-вольовий стан слідчого, рівень його знань і вмінь, практичний досвід, здатність приймати

і реалізовувати рішення в екстремальних умовах; сприятливий (безконфліктний) хід розслідування тощо.

Курилін І.Р.: На які об'єкти необхідно звертати увагу слідчому (детективу) під час огляду місця події в службових кабінетах посадових осіб?

Відповідь: Дякую за запитання. Об'єктами, на які в першу чергу необхідно звертати увагу слідчому (детективу) під час огляду місця події в службових кабінетах посадових осіб, можливо визначити наступні:

- робочий стіл та шафи підозрюваного – з метою пошуку і вилучення документів, що можуть мати відношення до розслідуваного кримінального правопорушення;
- комп'ютери, телефони, електронні носії інформації, якими користується підозрюваний – з метою аналізу електронного листування, фінансових операцій;
- фінансові документи, звіти, рахунки, що можуть підтвердити факт отримання неправомірної вигоди;
- грошові кошти, цінності – з метою перевірки законності їх походження;
- системи відеоспостереження – з метою аналізу записів щодо контактів підозрюваного.

Свобода Є.Ю.: Які відомості повинні бути відображені в протоколі огляду комп'ютерної техніки?

Відповідь: Дякую за запитання. Результати вивчення матеріалів кримінальних проваджень за фактом вчинення зловживання впливом дали змогу визначити перелік судових експертиз, які найчастіше призначаються і проводяться під час розслідування: почеркознавча, технічна експертиза документів, дактилоскопічна, матеріалів, речовин та виробів, комп'ютерно-технічна, відео-, звукозапису, портретна, інші.

Головуючий: Є ще запитання? Немає. Переходимо до обговорення дисертації. Слово надається науковому керівнику.

Науковий керівник, кандидат юридичних наук, професор Пясковський В.В. Стратегія національної безпеки України ставить перед державними органами та їх посадовими особами завдання щодо необхідності гарантування доступу до правосуддя, удосконалення процесу досудового розслідування кримінальних правопорушень, проведення судового розгляду кримінальних проваджень та виконання судових рішень щодо призначених покарань. Згідно зі статтею 19 Конституції України, посадові особи повинні діяти виключно на законних підставах, у межах наданих повноважень та у спосіб, визначений законом.

Впровадження цього положення суттєво впливає на ефективність діяльності державного апарату, функціонування підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, справедливе вирішення соціальних проблем, забезпечення реалізації прав і свобод людини, а також на захист законних інтересів юридичних осіб. На розв'язання цих питань мають бути спрямовані зусилля всіх посадових осіб органів влади.

Незважаючи на глобальні виклики в безпековому секторі, що виникли після повномасштабного вторгнення росії, корупція була, є і, очевидно, буде (принаймні в найближчому майбутньому) однією з проблем в Україні. Серед корупційних кримінальних правопорушень одним із найбільш латентних є зловживання впливом (ст. 369-2 КК України). Зокрема у 2013 р. до ЄРДР була внесена інформація лише про 94 кримінальні правопорушення, 2014 р. – 131, 2015 р. – 208, 2016 р. – 254, 2017 р. – 249, 2018 р. – 285, 2019 р. та 2020 р. – по 193. У період з 2020 по 2022 рр. відбувалося певне коливання у межах від 190 до 290 фактів, а у 2023–2024 рр. зафіксовано помітне збільшення їх кількості до понад 400 фактів.

Із числа типових проблем, що виникають під час досудового розслідування зловживання впливом, необхідно передусім виокремити: складність виявлення факту зловживання впливом; встановлення дійсного вигодоодержувача коштів; плутанина в кваліфікації під час розмежування відповідного кримінального правопорушення від інших, суміжних видів правопорушень.

Своє чергою, результати аналізу слідчої та судової практики свідчать, що у процесі розслідування таких кримінальних правопорушень слідчі (детективи) припускаються тактичних і процесуальних помилок, зокрема, неправильно застосовують норми закону, допускають порушення під час проведення слідчих (розшукових) дій, нехтують спеціальними знаннями, що негативно позначається на ході та результатах розслідування і відповідно судового розгляду. На противагу цьому, особи, які вчиняють такі кримінальні правопорушення добре орієнтуються в законодавстві, мають ґрунтовні знання у сфері правозастосовної діяльності. Ці та інші обставини дають можливість тривалий час приховувати корупційну діяльність та, у випадках її виявлення, протидіяти розслідуванню. Водночас встановлення усіх співучасників кримінального правопорушення, забезпечення невідворотності притягнення їх до відповідальності, вжиття стороною обвинувачення заходів із метою забезпечення відшкодування завданих зловживанням впливом збитків, конфіскації доходів, здобутих незаконним шляхом тощо, сприятиме ліквідації корупційних схем та оздоровленню української економіки в умовах воєнного стану, покращить імідж України на міжнародній арені.

Як показує аналіз змісту наукової роботи, обрана дисертантом тема дослідження є досить актуальною та такою, що представляє теоретико-прикладне значення.

Для досягнення поставленої мети і задач розглядуваної дисертації І.В. Яковчук правильно визначив об'єкт, предмет і методи дослідження, які уміло використав під час вирішення конкретних проблем теоретичного та практичного характеру.

Дисертант має достатній загальний рівень розвитку та професійно грамотно володіє обраним арсеналом методів дослідження, що в кінцевому результаті, дозволило логічно сформулювати наукову новизну дослідження.

Автором сформульовано й обґрунтовано низку висновків і рекомендацій теоретичного та прикладного характеру, зокрема, вперше: розроблено наукові основи розслідування зловживання впливом, які ґрунтуються на опрацюванні положень криміналістики, кримінального процесу, оперативно-розшукової діяльності, кримінального права, а також антикорупційного законодавства й правозастосовної практики правоохоронних інституцій та об'єднані в науковий продукт і практичний інструментарій, що містить побудову описової моделі й розроблених на її основі рекомендацій з досудового розслідування, предмет якої визначається криміналістичною характеристикою, зміст охоплює пошуково-пізнавальні процеси, що впливають із тактичних завдань, а напрям і послідовність процесуальних дій обумовлені слідчою ситуацією початкового етапу розслідування; обґрунтовано важливість встановлення зв'язків між основними елементами криміналістичної характеристики зловживання впливом (предмет протиправного посягання; спосіб учинення кримінального правопорушення; типова «слідова» картина; характеристика особи правопорушника), на основі чого виокремлена специфіка розслідування таких кримінальних правопорушень; систематизовані типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування зловживання впливом з урахуванням суб'єкта зловживання впливом, способу вчинення кримінального правопорушення, можливого зв'язку зловживання впливом з іншими кримінальними правопорушеннями, відомостей про предмет кримінального правопорушення та джерела отримання інформації про зловживання впливом.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висвітлені в роботі положення та рекомендації впроваджені й використовуються у: практичній діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України та Бюро економічної безпеки України – під час проведення занять в системі службової підготовки, семінарів, нарад, а також під час підготовки листів-роз'яснень до органів досудового розслідування територіальних органів Національної поліції України, що сприятиме вдосконаленню процесуальної діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 4 березня 2025 року, № 33161–2025, акт Бюро економічної безпеки України); освітньому процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Криміналістика», «Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», «Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень» під час підготовки навчально-методичних та дидактичних матеріалів, а також під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти (акт Національної академії внутрішніх справ від 5 березня 2025 року, № 17–ОП).

Емпіричну базу дослідження становлять результати вивчення 76 кримінальних проваджень; зведені дані анкетування 30 детективів Бюро економічної безпеки України, 20 детективів Національного антикорупційного бюро, 15 детективів Державного бюро розслідувань та 150 співробітників Національної поліції України (97 слідчих та 53 оперуповноважених) у Київській, Львівській, Одеській, Рівненській, Хмельницькій областях і місті Києві; статистичні й аналітичні дані Офісу Генерального прокурора, МВС

України, Державної судової адміністрації України (звіти та узагальнення Верховного Суду, роз'яснення Конституційного Суду України); матеріали Агентства з розшуку та менеджменту активів (АРМА); міжнародних інституцій (Європейський Суд з прав людини (ЄСПЛ), Європейський центр захисту прав людини (EHRAC), а також медійна публіцистика й результати багаторічного вивчення слідчої та судової практики на підставі значного досвіду роботи автора в правозахисній та правозастосовній сферах.

Автором правильно і доречно використані різноманітні загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, на підґрунті законів діалектики та філософських категорій теорії пізнання, таких як системно-структурний, історичний, логіко-нормативний, конкретно-соціологічний, порівняльно-правовий, статистичний, якими забезпечується високий ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дослідженні, та їх достовірність.

Загалом, на сторінках дисертації, здобувачу вдалося розробити теоретичні положення та практичні рекомендації розслідування зловживання впливом.

Чітке знання предмету дослідження та проявлена при цьому природна ерудиція дозволила І.В. Яковчуку вивести відповідні науково обґрунтовані висновки як по розділах, так і в цілому по дисертації, а саме: визначено зміст криміналістичної характеристики зловживання впливом як сукупності відомостей, розроблених наукою і практикою, що відрізняє будь-які дії, які полягають у здатності однієї особи (завдяки авторитету, особистим якостям, дружнім чи іншого роду стосункам, неординарним здібностям тощо) вносити певні або суттєві корективи та зміни до процедури чи порядку ухвалення рішення, що належить до компетенції особи, уповноваженої на виконання функцій держави, або у поведінку цієї особи, від інших видів кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг й визначає програму процесуальних дій, спрямованих на всебічне, повне і неупереджене дослідження обставин вчинення таких кримінально-караних діянь, надання їм належної правової оцінки, а також сприяє об'єктивній оцінці слідчої ситуації, що склалася, й визначає перспективно-прогностичний напрям ходу досудового розслідування.

Сформульовані положення та рекомендації щодо організаційних дій слідчого на початковому етапі розслідування, досліджені типові слідчі ситуації, які можуть скластися під час розслідування даного виду кримінальних правопорушень і напрями їх вирішення. Обґрунтовується позиція, згідно з якою типізацію слідчих ситуацій початкового етапу розслідування у кримінальних провадженнях про зловживання впливом доцільно здійснювати з урахуванням суб'єкта кримінального правопорушення, способу вчинення кримінального правопорушення, можливого зв'язку зловживання впливом з іншими кримінальними правопорушеннями, відомостей про предмет кримінального правопорушення та джерела отримання інформації про зловживання впливом.

Досліджено тактичні особливості проведення оглядів: місця події (службового кабінету, житлового приміщення, транспортного засобу) й документів у кримінальних провадженнях про зловживання впливом з

використанням сучасних спеціальних техніко-криміналістичних засобів на основі аналізу об'єктів огляду та виокремлення основних недоліків під час їх проведення.

Сформульовано рекомендації щодо застосування тактичних прийомів проведення обшуку, що є способом отримання доказів, або перевірки вже отриманих доказів у кримінальних провадженнях про зловживання впливом з метою виявлення та вилучення, зокрема, документів, що відображають законодавчі, розпорядчі положення, які регламентують діяльність організацій державної та недержавної форм власності: посадові інструкції, накази про призначення на посаду; установчі документи; документи органів державного контролю, на які покладено обов'язок щодо забезпечення законності діяльності контролюючих організацій; грошові кошти та інше майно, здобуте злочинним шляхом; інші предмети й документи, що мають значення для кримінального провадження.

Визначено організаційні і тактичні особливості проведення допитів свідків та підозрюваних. Виділено декілька груп типових свідків у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії, а саме: особи, які звернулися із заявою про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 3692 КК України; колеги по роботі підозрюваного; члени сім'ї, близькі родичі, друзі підозрюваного; інші особи, які володіють необхідною для розслідування інформацією. Зосереджена особлива увага на слідчій ситуації, коли підозрюваний дає неправдиві показання та рекомендовано до застосовування тактичні прийоми, визначені криміналістикою у конфліктних ситуаціях допиту: прийоми емоційного впливу, прийоми логічного впливу, а також тактичні комбінації.

Наголошено на важливості використання спеціальних знань під час розслідування зловживання впливом у формі призначення та проведення судових експертиз (почеркознавча; технічна експертиза документів; дактилоскопічна; матеріалів, речовин та виробів; комп'ютерно-технічна; відео-, звукозапису; портретна). Вказано на основні недоліки, пов'язані з призначенням судових експертиз під час розслідування зловживання впливом: нечітке уявлення слідчими предмета експертизи; не призначення експертиз коли їх проведення необхідне для досягнення завдань кримінального провадження; некоректне формулювання питань експерту; постановка перед експертом обмеженого кола запитань, що не враховують всіх обставин кримінального правопорушення; постановка перед експертом запитань, що виходять за межі його компетентності.

За час підготовки роботи І.В. Яковчук зарекомендував себе на кафедрі з позитивної сторони. Ним було підготовлено 10 наукових праць, серед яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – у зарубіжному науковому періодичному виданні, п'ять тез наукових доповідей – у збірниках, оприлюднених на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях і круглих столах.

Індивідуальний план наукової роботи та індивідуальний навчальний план здобувач наукового ступеня доктора філософії виконав у повному обсязі.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом, оформлення.

Зважаючи на вищевикладене, можна стверджувати, що дисертація Яковчука Івана Володимировича «Розслідування зловживання впливом» містить нові наукові положення й науково обґрунтовані результати в галузі криміналістики, що в сукупності розв'язують важливе науково-прикладне завдання.

Зміст дисертації цілком відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною, завершеною роботою. Дослідження виконано зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою.

Оформлення дисертації загалом відповідає встановленим МОН України вимогам, тому автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Після цього було надано слово **рецензентам** роботи:

Доктор юридичних наук, професор Таран О.В. Актуальність обраної теми не викликає сумнівів. Вона обумовлена тими обставинами, що захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, забезпечення відновлення порушених прав, відшкодування заподіяної шкоди ставить державним органам та їх посадовим особам завдання щодо необхідності забезпечення доступу до правосуддя, вдосконалення досудового розслідування кримінальних правопорушень, судового розгляду кримінальних проваджень та виконання призначених судами покарань. Відповідно до ст. 19 Конституції України, посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та в спосіб, що передбачені законом. Від реалізації такого положення значною мірою залежить належна діяльність державного апарату, функціонування підприємств, установ та організацій усіх форм власності, справедливе розв'язання соціальних проблем, забезпечення реалізації прав і свобод людини, законних інтересів юридичних осіб. На вирішення означуваних питань має бути спрямовано зусилля всіх службових осіб владних органів.

Вказані та інші обставини обумовили актуальність теми дисертації Яковчука Івана Володимировича.

Проведений аналіз кримінальних проваджень у межах предмету дослідження демонструє, що незважаючи на глобальні виклики в безпековому секторі, що виникли після повномасштабного вторгнення росії, корупція була, є і, очевидно, буде (принаймні в найближчому майбутньому) однією з трудомістких проблем в Україні. Серед корупційних кримінальних правопорушень одним з найбільш латентних є зловживання впливом (ст. 369-2 КК України).

Враховуючи викладене, можна дійти висновку, що рецензоване дисертаційне дослідження є актуальним та засноване на комплексному аналізі чинного законодавства, літературних джерел, слідчої, експертної та судової практики, і спрямоване на забезпечення ефективності розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень.

Актуальність обраної теми дослідження аргументується й тим, що обрана тема дослідження пов'язана із виконанням завдань, визначених у нормативно-правових актах, наукових програмах та планах Дисертацію виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019), Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020), Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1126), Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції на період до 2026 року, (розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 року № 1155-р), Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 р. № 273/2023), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ Міністерства внутрішніх справ (МВС) України від 11 червня 2020 року № 454), а також основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21 грудня 2020 року, протокол № 23).

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані здобувачкою, є обґрунтованими та переконливими. Для досягнення поставленої мети з точки зору методології дисертаційне дослідження базується на основі використання широкого спектру як загальнонаукових, такі і спеціально-юридичних методів наукового пізнання, які дали змогу оптимально врахувати специфіку об'єкта, предмета, мети й завдань дослідження. Визначені здобувачкою методи використано у дисертації в їх взаємозв'язку і взаємозалежності, з доволі коректним підходом, що забезпечило належний рівень повноти, об'єктивності та достовірності результатів наукового пошуку.

Заслуговує на увагу проведений аналіз наукових розробок та дисертаційних праць відповідно до предмету дослідження, що вказує на врахування здобувачем наявних тенденцій розвитку у вітчизняному та міжнародному правовому регулюванні та практиці реалізації – щодо особливостей розслідування таких кримінальних правопорушень.

Дисертант у роботі використав належні емпіричні джерела: результати вивчення 76 кримінальних проваджень; зведені дані анкетування 30 детективів Бюро економічної безпеки України, 20 детективів Національного антикорупційного бюро, 15 детективів Державного бюро розслідувань та 150 співробітників Національної поліції України (97 слідчих та 53 оперуповноважених) у Київській, Львівській, Одеській, Рівненській, Хмельницькій областях і місті Києві; статистичні й аналітичні дані Офісу Генерального прокурора, МВС України, Державної судової адміністрації України (звіти та узагальнення Верховного Суду, роз'яснення Конституційного Суду України); матеріали Агентства з розшуку та менеджменту активів (ARMA); міжнародних інституцій (Європейський Суд з прав людини (ЄСПЛ), Європейський центр захисту прав людини (ЕНРАС), а також медійна публіцистика й результати багаторічного вивчення слідчої та судової практики

на підставі значного досвіду роботи автора в правозахисній та правозастосовній сферах.

Результатам дисертаційного дослідження характерний належний ступінь наукової новизни, який визначається тим, що на основі ґрунтовного вивчення законодавства, наукових праць, слідчої, судової та експертної практики, сформовано теоретичні та практичні засади криміналістичної методики розслідування методики розслідування зловживання впливом. У роботі обґрунтовано низку нових положень, висновків і рекомендацій.

Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації відображено у шести наукових публікаціях, серед яких три статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – у закордонному юридичному виданні, дві – у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на всеукраїнській науково-практичній конференції та круглому столі. Таким чином, ознайомившись із дисертацією та публікаціями за темою дослідження можна зауважити, що наукові положення, висновки і рекомендації є обґрунтованими, об'єктивними, достовірними та містять елементи наукової новизни.

Структура дисертаційної роботи відповідає встановленим вимогам. Вона структурована і складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Дисертація виконана державною мовою.

Заслуговує схвалення ґрунтовний аналіз праць іноземних дослідників, законодавства іноземних держав і на цій підставі – формування пропозицій щодо удосконалення вітчизняної правозастосовної практики.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Зауваження що були висловлені в ході попереднього рецензування, були повністю враховані.

Загалом, дисертація Яковчука Івана Володимировича на тему «Розслідування зловживання впливом», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, оригінальним науковим дослідженням. В ній отримано нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем щодо формування заявленої криміналістичної методики розслідування. Саме тому, робота відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 № 44 і може бути рекомендована до захисту на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Кандидат юридичних наук, доцент Антошук А.О. Згідно зі статтею 19 Конституції України, посадові особи повинні діяти виключно на законних підставах, у межах наданих повноважень та у спосіб, визначений законом.

Впровадження цього положення суттєво впливає на ефективність діяльності державного апарату, функціонування підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, справедливе вирішення соціальних проблем, забезпечення реалізації прав і свобод людини, а також на захист законних інтересів юридичних осіб. На розв'язання цих питань мають бути спрямовані зусилля всіх посадових осіб органів влади.

Незважаючи на глобальні виклики в безпековому секторі, що виникли після повномасштабного вторгнення росії, корупція була, є і, очевидно, буде (принаймні в найближчому майбутньому) однією з трудомістких проблем в Україні.

У зв'язку з цим, актуальність теми дисертації І.В. Яковчука «Розслідування зловживання впливом» не викликає сумнівів як у науковому, теоретичному, так і практичному аспектах.

У роботі використано сукупність загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання, які дали змогу висвітлити й вирішити низку теоретичних та практичних питань теми дослідження.

Обґрунтованість сформульованих у дисертації висновків забезпечена емпіричними даними, а саме: 76 кримінальних проваджень; зведені дані анкетування 30 детективів Бюро економічної безпеки України, 20 детективів Національного антикорупційного бюро, 15 детективів Державного бюро розслідувань та 150 співробітників Національної поліції України (97 слідчих та 53 оперуповноважених) у Київській, Львівській, Одеській, Рівненській, Хмельницькій областях і місті Києві; статистичні й аналітичні дані Офісу Генерального прокурора, МВС України, Державної судової адміністрації України (звіти та узагальнення Верховного Суду, роз'яснення Конституційного Суду України); матеріали Агентства з розшуку та менеджменту активів (ARMA); міжнародних інституцій (Європейський Суд з прав людини (ЄСПЛ), Європейський центр захисту прав людини (EHRAC), а також медійна публіцистика й результати багаторічного вивчення слідчої та судової практики на підставі значного досвіду роботи автора в правозахисній та правозастосовній сферах.

Дисертація І.В. Яковчука є одним із перших в Україні комплексним дослідженням теоретичних і практичних засад розслідування зловживання впливом в контексті чинного кримінального процесуального законодавства й актуальної слідчо-судової практики, зокрема, в умовах воєнного стану.

У роботі сформульовано низку результатів і висновків, що були отримані вперше і мають високий ступінь наукової новизни.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість отриманих результатів дослідження, сформульованих положень і висновків дисертаційної роботи І.В. Яковчука не викликають суттєвих зауважень. Висновки в дисертації сформовано відповідно до отриманих результатів, вони мають вагому аргументацію, свідченням чого є використана методологія дослідження, яка ґрунтується на сукупності загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання.

Обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, також забезпечена емпіричними даними.

Постановка завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження є чіткими, зрозумілими й такими, що цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукового пошуку виконано, мети роботи досягнуто.

Отже, поставлені наукові завдання виконано на високому методологічному рівні, а дисертант опанував необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Всі зауваження висловлені в ході попередніх обговорень роботи, автором були враховані.

Дисертація І.В. Яковчука викладена українською мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії.

За своєю актуальністю, новизною постановки та вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем і практичною корисністю, достовірністю та обґрунтованістю одержаних результатів робота Яковчука Івана Володимировича «Розслідування зловживання впливом», відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 № 44 і може бути рекомендована до захисту на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь: професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Чорноус Ю.М.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Мирівська А.В.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Комаринська Ю.Б.; доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Патик Л.Л.; доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Курилін І.Р.; доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Семенов В.В.; викладач кафедри Танчик К.А.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Хабло О.Ю.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Никоненко М.Я.; кандидат юридичних наук, доцент Атаманчук В.М..

Яковчук І.В. Висловив подяку за позитивну оцінку його дисертаційного дослідження, за висловлені побажання та слушні поради.

На основі результатів обговорення присутні на засіданні вирішили запропонувати такий:

ВИСНОВОК

щодо дисертації Яковчука Івана Володимировича на тему «Розслідування зловживання впливом»

Дисертація Яковчука Івана Володимировича на тему «Розслідування зловживання впливом», яка подана на здобуття доктора філософії за спеціальністю 081 – Право, є цілісною, завершеною науковою працею.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, забезпечення відновлення порушених прав, відшкодування заподіяної шкоди, задекларовано Стратегією національної безпеки України та ставить державним органам та їх посадовим особам завдання щодо необхідності гарантування доступу до правосуддя, удосконалення процесу досудового розслідування кримінальних правопорушень, проведення судового розгляду кримінальних проваджень та виконання судових рішень щодо призначених покарань. Згідно зі статтею 19 Конституції України, посадові особи повинні діяти виключно на законних підставах, у межах наданих повноважень та у спосіб, визначений законом.

Впровадження цього положення суттєво впливає на ефективність діяльності державного апарату, функціонування підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, справедливе вирішення соціальних проблем, забезпечення реалізації прав і свобод людини, а також на захист законних інтересів юридичних осіб. На розв'язання цих питань мають бути спрямовані зусилля всіх посадових осіб органів влади.

Незважаючи на глобальні виклики в безпековому секторі, що виникли після повномасштабного вторгнення росії, корупція була, є і, очевидно, буде (принаймні в найближчому майбутньому) однією з трудомістких проблем в Україні. Серед корупційних кримінальних правопорушень одним із найбільш латентних є зловживання впливом (ст. 3692 КК України). Зокрема у 2013 р. до ЄРДР була внесена інформація лише про 94 кримінальні правопорушення, 2014 р. – 131, 2015 р. – 208, 2016 р. – 254, 2017 р. – 249, 2018 р. – 285, 2019 р. та 2020 р. – по 193. У період з 2020 по 2022 рр. відбувалося певне коливання у межах від 190 до 290 фактів, а у 2023–2024 рр. зафіксовано помітне збільшення їх кількості до понад 400 фактів.

Із числа типових проблем, що виникають під час досудового розслідування зловживання впливом, необхідно передусім виокремити: складність виявлення факту зловживання впливом; встановлення дійсного вигодоодержувача коштів; плутанина в кваліфікації під час розмежування відповідного кримінального правопорушення від інших, суміжних видів правопорушень.

Своє чергою, результати аналізу слідчої та судової практики свідчать, що у процесі розслідування таких кримінальних правопорушень слідчі (детективи) припускаються тактичних і процесуальних помилок, зокрема, неправильно застосовують норми закону, допускають порушення під час проведення слідчих (розшукових) дій, нехтують спеціальними знаннями, що негативно позначається на ході та результатах розслідування і відповідно судового

розгляду. На противагу цьому, особи, які вчиняють такі кримінальні правопорушення добре орієнтуються в законодавстві, мають ґрунтовні знання у сфері правозастосовної діяльності. Ці та інші обставини дають можливість тривалий час приховувати корупційну діяльність та, у випадках її виявлення, протидіяти розслідуванню. Водночас встановлення усіх співучасників кримінального правопорушення, забезпечення невідворотності притягнення їх до відповідальності, вжиття стороною обвинувачення заходів із метою забезпечення відшкодування завданих зловживанням впливом збитків, конфіскації доходів, здобутих незаконним шляхом тощо, сприятиме ліквідації корупційних схем та оздоровленню української економіки в умовах воєнного стану, покращить імідж України на міжнародній арені.

Теоретичне підґрунтя дисертації становлять наукові праці вітчизняних вчених-криміналістів: Ю. П. Аленіна, В. Д. Басая, І. В. Басистої, В. П. Бахіна, В. Д. Берназа, Г. П. Власової, В. І. Галагана, В. Г. Гончаренка, І. В. Гори, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, І. І. Когутича, В. О. Коновалової, М. В. Корнієнка, В. С. Кузьмічова, В. К. Лисиченка, Є. Д. Лук'янчикова, В. Г. Лукашевича, В. В. Пясковського, М. В. Салтевського, О. Ю. Татарова, О. В. Таран, В. В. Тіщенко, П. В. Цимбала, К. О. Чаплинського, В. В. Юсупова, М. С. Цуцкірідзе, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус, М. Є. Шумила, Л. Д. Удалової, В. Ю. Шепітька, та ін.

Проблеми розслідування корупційних або таких, що пов'язані з корупцією кримінальних правопорушень, висвітлювали також: І. В. Бабій, А. Б. Балонь, Д. А. Бондаренко, В. В. Вапнярчук, О. В. Іванов, В. М. Ліщенко, О. А. Льозний, Я. Є. Мишков, В. П. Корж, В. О. Попелюшко, О. В. Пчеліна, О. І. Ромців, Р. Л. Степанюк, С. М. Стахівський, З. М. Топорецька, О. М. Стрільців, С. П. Чичиркіна, А. П. Шеремет та ін.

Внесок у криміналістику перелічених науковців безумовно є великим, однак їх праці ґрунтуються на законодавстві, котре зазнало суттєвих змін, і вже застарілій слідчо-судовій практиці. У нинішніх умовах для працівників органів досудового розслідування нагальною є потреба використання адаптованих методик розслідування зловживання впливом з урахуванням чинного законодавства, правоохоронної практики та специфіки роботи в умовах воєнного стану. Усі вищевказані чинники обумовили вибір теми дисертації, підкреслили її актуальність та практичну значущість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019), Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020), Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1126), Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції на період до 2026 року, (розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 року № 1155-р), Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 р. № 273/2023), Тематики

наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ Міністерства внутрішніх справ (МВС) України від 11 червня 2020 року № 454), а також основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21 грудня 2020 року, протокол № 23).

Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ (протокол від 26 жовтня 2021 року, № 20), зареєстрована Координаційним бюро Національної академії правових наук України (№ 823, 2021 рік).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у формуванні теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо розслідування зловживання впливом. Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких задач:

- з'ясувати особливості формування методики розслідування зловживання впливом;
- надати криміналістичну характеристику зловживання впливом;
- визначити особливості початку досудового розслідування та обставини, що підлягають встановленню;
- систематизувати типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування зловживання впливом;
- запропонувати шляхи взаємодії слідчих зі співробітниками оперативних підрозділів під час розслідування зловживання впливом та міжнародного співробітництва;
- розкрити порядок й особливості проведення огляду під час розслідування зловживання впливом;
- надати процесуальні й тактичні рекомендації щодо проведення обшуку під час розслідування таких кримінальних правопорушень;
- визначити порядок проведення допиту та одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб;
- з'ясувати специфіку призначення судових експертиз у кримінальних провадженнях відповідної категорії.

Об'єкт дослідження – правовідносини, що виникають і розвиваються під час досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності пов'язаної з наданням публічних послуг.

Предмет дослідження – розслідування зловживання впливом.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети, виконання обумовлених нею завдань, забезпечення наукового обґрунтування результатів дослідження, використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, а саме: порівняльно-правовий – під час узагальнення думок науковців із приводу теоретичних засад формування методики розслідування кримінальних правопорушень та виокремлення елементів криміналістичної характеристики (підрозділи 1.1); формально-логічний (догматичний) – під час встановлення змісту категорії криміналістична характеристика зловживання впливом, її елементів та обрання основних напрямів розслідування (підрозділи 1.2, 1.2.1, 1.2.2, 1.2.3, 1.2.4); діалектичний – дозволив розглянути усі питання теми в

динаміці, виявити їх взаємозв'язок і взаємозумовленість та сприяти розумінню об'єкта дослідження в частині поєднання науки та практичної діяльності учасників кримінального провадження (розділи 2–3); системно-структурний – з метою визначення типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування, а також для вирішення проблемних питань взаємодії слідчих зі співробітниками оперативних підрозділів та міжнародного співробітництва, проведення процесуальних дій у таких кримінальних провадженнях (підрозділи 2.2, 2.3, розділ 3); логіко-юридичний – для використання, як доказів матеріалів отриманих за результатами проведення слідчих дій та судових експертиз (підрозділ 3.4); моделювання – у межах розкриття особливостей проведення слідчих та інших процесуальних дій (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3); статистичний – для аналізу вивчених матеріалів кримінальних проваджень, результатів анкетування (розділи 1–3, додатки); соціологічні (анкетування, інтерв'ювання, опитування) – для вивчення думок практичних працівників (розділи 1–3).

Емпіричну базу дослідження становлять результати вивчення 76 кримінальних проваджень; зведені дані анкетування 30 детективів Бюро економічної безпеки України, 20 детективів Національного антикорупційного бюро, 15 детективів Державного бюро розслідувань та 150 співробітників Національної поліції України (97 слідчих та 53 оперуповноважених) у Київській, Львівській, Одеській, Рівненській, Хмельницькій областях і місті Києві; статистичні й аналітичні дані Офісу Генерального прокурора, МВС України, Державної судової адміністрації України (звіти та узагальнення Верховного Суду, роз'яснення Конституційного Суду України); матеріали Агентства з розшуку та менеджменту активів (АРМА); міжнародних інституцій (Європейський Суд з прав людини (ЄСПЛ), Європейський центр захисту прав людини (ЕНРАС), а також медійна публіцистика й результати багаторічного вивчення слідчої та судової практики на підставі значного досвіду роботи автора в правозахисній та правозастосовній сферах.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексним дослідженням теоретичних і практичних засад розслідування зловживання впливом в контексті чинного кримінального процесуального законодавства й актуальної слідчо-судової практики, зокрема, в умовах воєнного стану. В роботі обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, зокрема:

вперше:

- розроблено наукові основи розслідування зловживання впливом, які ґрунтуються на опрацюванні положень криміналістики, кримінального процесу, оперативно-розшукової діяльності, кримінального права, а також антикорупційного законодавства й правозастосовної практики правоохоронних інституцій та об'єднані в науковий продукт і практичний інструментарій, що містить побудову описової моделі й розроблених на її основі рекомендацій з досудового розслідування, предмет якої визначається криміналістичною характеристикою, зміст охоплює пошуково-пізнавальні процеси, що впливають із тактичних завдань, а напрям і послідовність процесуальних дій обумовлені слідчою ситуацією початкового етапу розслідування;

- обґрунтовано важливість встановлення зв'язків між основними елементами криміналістичної характеристики зловживання впливом (предмет протиправного посягання; спосіб учинення кримінального правопорушення; типова «слідова» картина; характеристика особи правопорушника), на основі чого виокремлена специфіка розслідування таких кримінальних правопорушень;

- систематизовані типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування зловживання впливом з урахуванням суб'єкта зловживання впливом, способу вчинення кримінального правопорушення, можливого зв'язку зловживання впливом з іншими кримінальними правопорушеннями, відомостей про предмет кримінального правопорушення та джерела отримання інформації про зловживання впливом;

удосконалено:

- зміст криміналістичної характеристики зловживання впливом як сукупності відомостей, розроблених наукою і практикою, що відрізняє це злочинне діяння від інших видів кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, й визначає програму процесуальних дій, спрямованих на всебічне, повне і неупереджене дослідження обставин вчинення таких кримінально-караних діянь, надання їм належної правової оцінки, а також сприяє всебічній, повній, об'єктивній оцінці слідчої ситуації, що склалася, й визначає перспективно-прогностичний напрям ходу досудового розслідування;

- теоретичні положення щодо розуміння слідової картини, яка представлена матеріальними (гроші, ватні тампони зі змивами спеціальної хімічної речовини, мобільні телефони, сім-картки, карти пам'яті, платіжні квитанції, чеки, печатки; штампи) та ідеальними (показання учасників кримінального провадження) слідами;

- форми взаємодії між слідчими та оперативними працівниками під час досудового розслідування зловживання впливом, зокрема, виконання оперативними підрозділами доручень слідчих (п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України) із конкретизованим переліком дій та встановленим терміном виконання, а також спільна діяльність у складі СОГ;

- порядок проведення огляду місця події (службового кабінету, житлового приміщення, транспортного засобу) й документів у кримінальному провадженні про зловживання впливом з використанням сучасних спеціальних техніко-криміналістичних засобів на основі аналізу об'єктів огляду та виокремлення основних недоліків під час його проведення;

набуло подальшого розвитку:

- характеристика способів вчинення зловживання впливом: з ретельною підготовкою або без такої; з учиненням інших кримінальних правопорушень (підкуп службової особи, фальсифікація доказів, незаконне затримання тощо), або без цього; шляхом одержання грошей та інших матеріальних цінностей, оцінюваних у вартісному вигляді, або ж лише шляхом прийняття пропозиції чи обіцянки на їх отримання; частково з використанням власних службових повноважень, або ж опосередкованого сприяння внаслідок свого службового

становища; за допомогою посередників чи без них; з вимаганням та без нього; шляхом одержання коштів із використанням безготівкових платіжних систем, зокрема, з використанням віртуального банкінгу;

- криміналістична характеристика особи, яка вчиняє зловживання впливом, що має значення для виявлення джерел інформації про підозрюваних, обрання тактичних прийомів проведення СРД;

- наукові підходи до міжнародного співробітництва під час розслідування зловживання впливом в умовах воєнного стану, зокрема, вжиття комплексу заходів під час здійснення міжнародного розшуку, затримання, екстрадиції та накладення арешту на активи, виявлені за кордоном (із чітким визначенням змісту відповідних дій та заходів);

- тактичні прийоми обшуку, що є способом отримання доказів або перевірки вже отриманих доказів у кримінальних провадженнях про зловживання впливом, з метою виявлення та вилучення, зокрема, документів, що відображають законодавчі, розпорядчі положення, які регламентують діяльність організацій державної та недержавної форм власності: посадові інструкції, накази про призначення на посаду; установчі документи; документи органів державного контролю, на які покладено обов'язок щодо забезпечення законності діяльності контролюючих організацій; грошові кошти та інше майно, здобуте злочинним шляхом; інші предмети й документи, що мають значення для кримінального провадження;

- рекомендації щодо організаційних і тактичних засад проведення допиту, а також одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, зокрема, у слідчій ситуації, коли підозрюваний дає неправдиві показання;

- положення щодо використання спеціальних знань під час розслідування зловживання впливом у формі призначення та проведення судових експертиз (почеркознавча; технічна експертиза документів; дактилоскопічна; матеріалів, речовин та виробів; комп'ютерно-технічна; відео-, звукозапису; портретна) на основі виділення недоліків, пов'язаних із їх призначенням та основних причин таких недоліків.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані висновки і пропозиції впроваджено та можуть бути використані у:

- практичній діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України та Бюро економічної безпеки України – під час проведення занять в системі службової підготовки, семінарів, нарад, а також під час підготовки листів-роз'яснень до органів досудового розслідування територіальних органів Національної поліції України, що сприятиме вдосконаленню процесуальної діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 4 березня 2025 року, № 33161–2025, акт Бюро економічної безпеки України від 7 березня 2025 року);

- освітньому процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Криміналістика», «Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», «Криміналістичні засоби та методи розслідування

кримінальних правопорушень» під час підготовки навчально-методичних та дидактичних матеріалів, а також під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти (акт Національної академії внутрішніх справ від 5 березня 2025 року, № 17-ОП).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана автором самостійно, усі сформульовані положення та висновки є результатом особистих досліджень автора. У тезах доповіді «Актуальні питання розроблення методики розслідування зловживання впливом» опублікованих у співавторстві, частка дисертанта становить 50 %. Ідеї та розробки, котрі належать співавтору, у дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки оприлюднено на науково-практичних конференціях різного рівня та круглому столі, зокрема: «Інновації в криміналістиці та судовій експертизі» (м. Київ, 25 листопада 2021 р.); «Актуальні питання криміналістики та судової експертизи» (м. Київ, 25 листопада 2022 р.); «Безпекова ситуація в Україні в умовах війни: стан, загрози, напрями забезпечення» (м. Київ, 26 вересня 2023 р.); «Актуальні питання криміналістики та судової експертизи в умовах воєнного стану» (м. Київ, 3 липня 2024 р.); «Теоретичні та практичні аспекти розвитку науки та освіти» (Львів, 9–10 березня 2025 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у десяти наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – у закордонному юридичному виданні, п'ять – у збірниках тез науково-практичних конференцій та круглих столів. Зокрема:

1. Яковчук І. В. Предмет зловживання впливом та його «слідова картина». *Європейські перспективи*. 2022. № 1. С. 130–136. URL : https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2022/02/130-_Yakovchuk-1.pdf.

2. Яковчук І. В. Криміналістична характеристика зловживання впливом. *Colloquium-journal*. 2022. № 1 (127). С. 55–57. URL : <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1477896.pdf>.

3. Яковчук І. В. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики зловживання впливом. *Право.ua*. 2022. № 3. С. 102–106. URL : https://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/Pravo-ua-2022-3/Pravo_ua_2022_3_102.pdf.

4. Яковчук І. В. Спосіб вчинення зловживання впливом. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Юриспруденція». № 66. 2023. С. 172–176. URL : <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/index.php/arkhiv-pomeriv?id=163>.

5. Яковчук І. В. Типові слідчі ситуації в методиці розслідування зловживання впливом. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Вип. № 02. С. 1093–1098. URL : https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/04/APP_02_2025-3.pdf.

6. Яковчук І. В., Пясковський В. В. Актуальні питання розроблення методики розслідування зловживання впливом. *Інновації в криміналістиці та*

судовій експертизі: матеріали міжвідом. наук.–практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.). Київ : НАВС, 2021. С. 317–319. URL : <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/49995a22-ca39-4b2b-bff5-0c4164208b43/content>.

7. Яковчук І. В. Проблемні аспекти розслідування зловживання впливом. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи*: матеріали міжвідом. наук.–практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2022 р.). Київ : НАВС, 2022. С. 239–241.

URL : https://www.navs.edu.ua/files/kafedru/ksm/2023/mater_konf_251122.pdf.

8. Яковчук І. В. Обставини, що підлягають встановленню у кримінальних провадженнях щодо зловживання впливом. *Безпекова ситуація в Україні в умовах війни: стан, загрози, напрями забезпечення* : матеріали наук.–практ. кругл. столу (Київ, 26 верес. 2023 р.). Київ : ДНДІ МВС України, 2023. С. 303–305.

9. Яковчук І. В. Особливості проведення обшуку при розслідуванні зловживання впливом. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи в умовах воєнного стану* : матеріали всеукр. наук.–практ. конф. (Київ, 3 лип. 2024 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 276–280.

10. Яковчук І. В. Проблемні аспекти проведення судових експертиз під час розслідування зловживання впливом. *Теоретичні та практичні аспекти розвитку науки та освіти*: матеріали XIV наук.–практ. конф. (Львів, 9–10 бер. 2025 р.). Львів : Львівський науковий форум, 2025. С. 107–109. URL : <http://lvivforum.inf.ua/save/2025/910.03/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>.

Характеристика особистості здобувача.

Яковчук Іван Володимирович, народився 19 січня 1993 року у м. Київ.

З 2010 по 2014 роки навчався у Харківському національному університеті внутрішніх справ «Бакалавр» за спеціальністю «Правознавство». З 2016 по 2017 рік навчався в Національній академії внутрішніх справ, яку закінчив та отримав ступінь вищої освіти «Магістр» за спеціальністю «Правознавство».

З 2021 року і по теперішній час – приватний адвокат.

З 2021 по теперішній час – аспірант денної форми навчання кафедри криміналістики та судової медицини НАВС.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана науковим стилем, українською мовою. Наукові положення, висновки та рекомендації викладені стисло, точно, ясно та просто, що забезпечує легкість і доступність їх сприйняття. Дисертація оформлена згідно з вимогами МОН України.

Структура дисертації відповідає меті, завданням, предмету дослідження і вимогам Міністерства освіти і науки України та складається з анотації, вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Відповідність дисертації встановленим вимогам і визначеній спеціальності. Розслідування зловживання впливом є напрямом, який віднесено до спеціальності 081 – Право.

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Яковчука Івана Володимировича на тему «Розслідування зловживання впливом».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Яковчука Івана Володимировича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами й доповненнями).

3. Рекомендувати дисертацію Яковчука Івана Володимировича на тему «Розслідування зловживання впливом», до разового захисту на здобуття ступеня доктора філософії у спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 18, проти – немає, таких, що утримались – немає.

Головуючий:

**Т.в.о. завідувача кафедри криміналістики
та судової медицини**

**Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент**

Андрій АНТОЩУК

[Faint official stamp and handwritten notes at the bottom of the page.]